

TRUDOVI ODSÉKA ŠUMARSKOGA ZA HRVATSKU I SLAVONIJU 1847 – 1852.

‘WORKS’ – A MAGAZINE OF THE CROATIAN-SLAVONIAN MANAGEMENT SOCIETY 1847 – 1852

Oskar PIŠKORIĆ*

SAŽETAK: Trudovi Šumarskog odsjeka za Hrvatsku i Slavoniju prvi je ne samo šumarski stručno-staleški časopis nego stručno-staleški časopis u Hrvatskoj uopće. Poslije Trudova tek 1876. godine izlazi Liječnički vijesnik, a 1876. opet Šumarski list. Oba lista izlaze neprekidno do danas. Trudovi su izlazili kao godišnjaci poslije godišnjih skupština. Od 1848 do 1850 godine časopisi nisu izdavani zbog revolucionarnih zbivanja, a poslije 1852. godine za vrijeme Bachovog apsolutizma zamro je i rad Hrvatskog šumarskog društva.

UVOD – Introduction

Prije 150 godina, u siječnju 1847. godine, objavljen je prvi dokaz o postojanju i radu Hrvatskog šumarskog društva (dalje Šumarsko društvo) pod imenom Šumarski odsjek Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva. Taj dokaz je "Pregledno izvjestje šumar. ods. eka od perva dne 26. prosinca u Prečcu oderžanom saštaku" odnosno Zapisnik o osnivačkoj skupštini Šumarskog odsjeka – društva. Zapisnik je objavljen u 1. i u 2. broju 1847. godine "Lista m. eščenoga horvatsko-slavonskoga Gospodarskog družtva", koji je 1853. godine imenovan Gospodarskim listom i pod tim nazivom izlazi sve do danas. Zapisnik 2. glavne skupštine Šumarskoga društva, koja je održana 8. lipnja 1847. godine u Sisku, objavljen je u samostalnoj publikaciji pod nazivom "Trudovi Ods. eka šumarskoga hrvatsko-slavonskoga Gospodarskog družtva".

Trudovi tj. Radovi, izašli su još 1851. i 1852. godine, nakon treće i četvrte godišnje skupštine. Peta godišnja skupština održana je 1853. godine, i to je ujedno u posljednja skupština, jer zbog režima Bachovog apsolutizma prestaje rad Šumarskog društva a time i izdavanje Trudova. Sva tri godišta Trudova nalaze se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu Signature, (br.) 157 754. Ti primjeri su na njemačkom jeziku (za 1847. godinu tiskan gothicom, a za 1851. i 1852. latinicom). Jedan primjerak za 1851. godinu na hrvatskom jeziku, nalazi se kao prilog Gospodarskom listu, a fotokopije svih triju godišta su u Hrvatskom šumarskom društvu. Trudovi su objavljivani i na njemačkom jeziku, jer je većina tadašnjih šumara bila iz njemačkog područja Habsburške Monarhije (iz Austrije i iz Češke), a u Vojnoj krajini njemački jezik bio je i službeni.

Trudovi 1847. godine – ‘Works’ in 1847

Prvi svezak Trudova tj. Trudova za 1847. godinu, sadrži samo izvještaj o 2. glavnoj skupštini Šumarskoga društva, koja je održana 8. lipnja 1847. godine u Civilnom Sisku. Naglašeno je u civilnom ili u dijelu grada na lijevoj obali rijeke Kupe, jer je na desnoj obali Vojna Krajina, područje Prve banske pukovnije sa sjedištem u Petrinji.

Zapisnik ove, 2., društvene skupštine počinje konstatacijom, da su "šumarskom zasjedanju na opće najveće iznenađenje naznačeni i predstavnici obližnih podružnica Gospodarskog društva i to u ime Podružnice u Civilnom Sisku podpredsjednik gospodin Ivan Velenreiter i tajnik gospodin Eduard Verbančić; iz Moslavačke podružnice naznačan je revirni lovac gospodin Ivan Nadelemški!"

Skupštinu je otvorio društveni predsjednik Franjo Šporer, a u uvodnom govoru navodi kako je "naša draga domovina slabo poznata u drugim pokrajinama

* Oskar Piškorić, dipl. inž. šum. u m.
Zagreb, ulica Grada Vukovara 224/IV

¹Tekst je pisan gothicom, a prezimena latinicom

Monarhije.” Tako na vlastitom primjeru, a ta mu se zgođa dogodila u Tirolu, kada se jedan visoki činovnik začudio njegovom ponašanju i poznavanju njemačkog jezika iako ”dolazi s turske granice”. Doktor Zimmerman, čiju je Povijest Hrvatske i Slavonije ”naš vrijedni zemljak Vukotinović 1840. godine hrabro razderao, sumnjići našu zemlju za samovolju i divljaštvo. Gospodin šumarski savjetnik Liebich, urednik praškog lista *Forst und Jagd-journals*,² nastavlja Šporer, ”počastio me pozivom da za njegov list napišem članak o onoj Terra incognita, kako je nazvao moju dragu zemlju, koji ne bi bio bez interesa za njegove čitatelje”. I konačno, ”sličan sam poziv prije dvije godine dobio od uredništva lista *Frankfurter Forst – und Jagd-Zitung*”³

Sve je ovo iznio, nastavlja Šporer, kako bi se pokazala nužnost pobijanja krive slike u inozemstvu o nama, često ”u najbližem našem susjedstvu”. On će to nastojati ”dok mu njegove slabe snage dopuštaju”, ali mu se čini da je to sve govor gluhome. To zaključuje po odazivu od prije šest godina koje je uputio domovinskim kolegama, pa zbog toga je odložio pero ograničivši se na rad u svojoj službi.⁴ Ali, ”iznenada sam od našeg prijatelja gospodina šumarnika Kos-a primio poziv da se uključim u novoosnovani Šumarski odsjek Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva kao pravi član... Taj posve iznenadni poziv trguo me iz moje letargije – bezvoljnosti ... i probudila se moja stara ljubav za domovinsko šumarstvo i bogato prijateljstvo s Vama, čestiti drugovi”.

Šporer je zatim naglasio, kako je šumarski odsjek preslab bez pokroviteljstva Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva i njegovog predsjednika Njegove egzelenije gospodina biskupa Ha u l i k a. Ali Šumarski odsjek ima i jaku opoziciju s moćnim ljudima na čelu, koji silom hoće biti šurhari, uz male iznimke, i male šumarske službenike, i u državnoj i u privatnoj službi, koje vode nešumari.

Isto tako on je zabrinut za budućnost hrvatskih šuma, jer su velikim dijelom prisjećene, a dijelom su sastojine prestare pa ”u koliko se ne poduzmu odlučni koraci u gospodarenju šumama uopće, a podizanju velikih šumske kultura. Već su mnoge općine u cijelini naše domovine bogate šumom na oskudici drvom.” Međutim, jedva vjeruje, da će odgovorni (poglavarji, službodavci i zemaljska vlast) dopustiti da našu lijepu domovinu zadesi ”sudbina Egipta, Perzije, Sirije, Grčke kao i mno-

ge krajeve Italije, Sicilije, Španjolske, Engleske, Škotske itd.”

U zaključku svog govora, Šporer citira F e i s t m a n - n t e l a: ”Šumarstvo nije rapsodija niti šumar podiže samo šumu. On vlada prirodom, unapređuje blagostanje, usrećuje zemlje i države ...”

Dragutin K o s , ”drugi pročelnik”, pročitao je ”privatno” pismo šumarskoga i gospodarskog savjetnika u Beču, Emila A n d r é - a, začasnog predsjednika Šumarskog društva, u kojem izjavljuje, da je uvijek spremam pomoći Društvu, kada god će se to od njega zatražiti.

Slijedi razmatranje načrta društvenih Pravila i prihvativ dopunjeno prijedloga Pravila. Društvena Pravila bila su pripravljena za prvu skupštinu, ali je na prijedlog nazočnih sve odgođeno za 2., skupštinu. Razlog odgode bio je mali broj članova. Prema iskazu članova, do skupštine 22 člana bila su upisana, ili šest više nego krajem 1846. godine, no nije zabilježeno koliko je članova na skupštini bilo nazočno.

Nacrt Pravila ili Statuta iznio je Šporer, koji ih je i pripremio za 1. skupštinu, a Kos je izvjestio, da je prvi nacrt djelomično preinačen prema sugestijama začasnog predsjednika Emila A n d r é a .

Pravila donešena na ovoj skupštini proširena su na skupštini 1851. godine i djelomično izmjenjena na skupštini 1852. godine, pa njihov prikaz predstavlja jednu zaokruženu cjelinu, a bit će predmet posebne obrade.

Na prvoj društvenoj skupštini u prosincu 1846. godine, usvojene su teme o kojima će se raspravljati na idućoj tj. 2. društvenoj skupštini. To su (skraćeni názivi):

1. Priopćenja o novim ili manje poznatim pojavama i zbivanjima u hrvatsko-slavonskom šumarstvu i lovstvu⁵.

2. Kako pomladiti prezrele hrastove sastojine na često poplavljanim površinama i na površinama obrašlim bujnom travom.

3. Da li je opravданo 200 do 300-godišnje hrastove sastojine s većinom suhovrhih stabala i dalje zadržavati jer dobro rode žiron, ili ih prevesti u preborni uzgoj.

A d p r v a t e m a .

Prvi je govorio Dragutin Kos i dao dva priopćenja.

U prvom je izvjestio, kako je na dobru Setuš u sjecini Zalukina, 2. prosinca 1845. godine za izradu dužica oborenno stablo hrasta lužnjaka promjera 112 cm⁶, vi-

² Puni naslov časopisa glasi Allgemeine Forst-und- Jagd-Journal, časopis za šumarstvo i poljoprivredu, ljubitelje lova, posjednik i prijatelje industrije, koji je izlazio u Pragu od 1831. do 1836. Naslovi časopisa prema H. Killian: Oesterreichisches Fortzbiographisches Lexikon, B.5. Wien 1994. str. 178.- Dalje Killian.

³ Allgemeine Forst-und- Jagd- Zeitung u Frankfurtu na Majni izlazi od 1825. godine do danas. - Killian str. 174.

⁴ To se zacijelo odnosi na njegov članak objavljen u listu ”Croatia”-V. Šum. list 1976. str. 590.

⁵ Takve ocjene hrvatskog šumarstva nalazino tijekom svih minulih 150 godina.

⁶ U ono vrijeme uvijek se navodila i Hrvatska i Slavonija. Uostalom u Austro-ugarskoj monarhiji hrvatske zemlje bile su Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija

⁷ U originalu su stare mjere tj. coli i stope.

sine 20 m i starosti 380 godina. Za izradu dužice iskorištena je deblovina dužine 14 m, a ostatak stabla ostao je ležati u šumi. Prilikom obilaska šume u svibnju 1846. godine, našao je taj ostatak stabla s normalnim listovima pa i cyjetovima. U mjesecu lipnju žir je bio veličine zečaka, a u srpnju se lišće posušilo. Listanje i dvomjesečni život Kos tumači time, da su se iz debla prislonjenog na zemlju razvili korjenčići koji su taj dio stabla okskrbljivali vodom i hranom, a sušenje kao posljedica jake suše u ljetu 1846. godine.

Druga dva Kosova priopćenja su iz lovstva. U prvom priopćuje kako je na vlastelinstvu T ... prošle zime, dakle 1846/47. godine, u hrastovoj šumi smještenoj između triju sela, uz pomoć 100 pogoniča ustrijeljeno 10 jakih vukova i 8 lisica, koji su zbog jake zime i visokog snijega sišli iz planine u ravnicu. U prosincu pak 1846. godine u šumi Grabovica, ubijeno je šest jakih vukova, koji su se zbog poplava sklonili na jednu uzvišicu.

Kameralni kotarski šumar Josip S z i t t a pokazao je skupštinarima zanimivu smrekovu izraslinu i neobičnu stakpu šparoge, uz komentar kako šumari prilikom obilaska šume moraju stalno promatrati oko sebe, te je naveo nekoliko primjera svojih zapažanja u "hrv.-slav. šumarstvu i lovstvu" a to su:

1. U šumi Gaj, vrbovečkog vlastelinstva, našao je na brijestu (*ulmus campestris*) izraslinu, koja je u suhom stanju težila 200 funti (oko 110 kg) vrlo lijepo čvoravosti za izradu pokućstva.

2. U pribrežju kameralnog vlastelinstva Rakovica, našao je dva hrasta, jedan do drugog. Grana stabla proraslala je deblo drugoga. Dodao je, da će pokušati utvrditi, da li je grana prekinula vezu s majčinskim stablom, i o tome svojedobno izvijestiti.⁸

3. U jednoj živici pronašao je glog s ružičastim cvjetovima.

4. U njegovom kućnom vrtu jedna šparga dosegla je visinu od 6 stopa (oko 2 m) i debljinu 1 cola (2,7 cm), ali je bila posebno pažljivo uzgajana.

Slijedi i "nekoliko rezultata, što ih je otkrio izvan hrv.-slav. šumarstva i lovstva".

Iz dalnjeg izlaganja proizlazi da je šumarstvo "prakticirao" u Češkoj, a u Mađarskoj na Karpatima u Marmaroškoj županiji, gdje je radio u bujičarstvu zaključio, da je u 35-godišnjoj šumarskoj službi u nebrojenim lovovima diljem pokrajina Monarhije odstreljio i bijele srne, zečeve, jarebice i vrapce, te jednog srndača s 34 izrasline na glavi umjesto rogovca.

Šumarski inspektor Josip P a n z e r priopćuje, kako su minule jeseni i zime nebrojene množine miševa potpuno uništile četverogodišnji stari podmladak.

⁸U sljedeće dvije knjige Trudova nema o tome daljnih podataka.
⁹Prema Killianu, str. 208., to je list *Oekonomische Neuigkeiten und Verhandlungen* s podnaslovom Časopis za sve grane poljoprivrede i kućanstva, šumarstvo i lovstvo u austrijskom carstvu. Prag 181–1850.

Dragutin K o s je na to dodaо kako je prošle zime na dobru Setuš uslijed poplave stradalo mnoštvo miševa i tako spašen podmladak u poplavljennim dijelovima sastojine a stradao na gredama, kamo su se miševi povukli.

Šumarnik Julije S c h a p e r je priopćio, kako se na krševitim dijelovima Svetosimunske kaptolske šume nalazi crni grab (*Carpinus ostria*), kojeg narod naziva "černi graber", a koji do sada nije pronađen iznad Karlovca. Drvo crnog graba je izvanredne kakvoće, tvrdo je i teško, a upotrebljava se za zupce zupčanika. Dogodine će sakupiti sjeme i posijati ga po krševitim dijelovima šume.

Na kraju je "prvi predstojnik", tj. Franjo Šporer pokazao u Slavoniji pronađenu trešnjinu granu poput ravnih rogova srndača.

Na zamolbu "drugog prestojnika" tj. Dragutina Ko-sa zaključeno je da se navedena smrekova i trešnjina izraslina te šparoga poklone "Muzeju hrv.-slav. muzej-skog društva".

Ad druga tema

O problematici pomlađivanja hrastovih sastojina na poplavljennim površinama obraslim bujnim travnim pokrovom rasprava je bila opširna, što dokazuje i osam stranica teksta u Trudovima. Na kraju rasprave "na molbu drugog pročelnika" tj. Dragutina Ko-sa zaključeno je:

1. Stare hrastove šume ne smiju se pomlađivati čistom već oplodnom sjećom;

2. Na početku pripremnog sijeka treba za vlažnog vremena u šumu pustiti svinje da pojedu korjenje trava i tako smanje gustoću korova.

3. Na mjestima gdje nije uspjelo potpuno prirodno pomlađivanje, treba popuniti biljkama iste starosti.

Ad treća tema

Uvodno u treću temu, tj. temu da li je uputno ostavljati stara suhovrha hrastova stabla koja dobro rode žiron ili ne, D. Kos je pročitao mišljenje E. André-a saopćeno u njegovom pismu. André je najprije upozorio na svoj članak objavljen u listu "*Neuen ökonomischen Zeitschriften*" iz 1846. godine.⁹ Naime o tome je pisao u br. 62.–64., nakon svog obilaska hrastovih šuma u slavonskoj Podravini, pa iz toga članka "ovdje izdvaja 11 konstatacija i prijedloga". Osnovno je da André s gospodarskoga stanovišta jednako vrijednim smatra i drvo i urod žira, pa na toj osnovi treba postupati s hrastovim šumama. Pomlađivanje 200 – 300 godina starih hrastovih sastojina suhovrhim stablima treba pomladiti metodom geometrijske podjele (razdjeljenja) šume na 200 sjećina, dakle s 200-godišnjem pomlađivanju. Sjećom starih stabala smanjiti će se prihod žirovine, ali će biti nadomešten jačim prirastom mladih sastojina.

Otvarami raspravu Dragutin Kos je uz ostalo istakao, da je 200 godina predugo vrijeme za obnovu starih sastojina, jer će u međuvremenu biti i sušaca koji će se moći iskoristiti samo za ogrjev, te zbog toga predlaže vrijeme od 100 a najviše 200 godina.

Ante Tomić je upozorio da su šume u Hrvatskoj opterećene služnošću, osobito paše, te smatra, da bi ih se trebalo uređivati po austrijskoj kameralnoj taksi. To je, u "kroat.-slav. Monatsblat 1843. godine, strana 178. jasno i temeljito obrazložio".¹⁰

Julio Schaper je izložio, da on pored sekcijskog gospodarenja gospodari i preborom, naglasivši da treba imati u vidu i potrebe za drvom budućih generacija.

Josip Szitta predlaže grupimično-preborni gospodarenje, jer je debljinski priраст starih suhovrhih stabala slab, stablo i fiziološki slabi, a bolesno stablo slabije rodi žiron, koji nije kvalitetan kao zdravi žir. Osušeni pak skeleti stabala znatno smanjuju šumsku rentu.

Sa Szittom se slaže i Nikola Lovrenčić, kao i Josip Panzer – "drvno bez prirasta je mrtvi kapital", istakao je.

Rasprava je pokazala da su govornici suglasni što se tiče potrebe zamjene starih suhovrhih hrastovih sastojina mladima, ali o vremenu i načinu obnove nije zabilježen zaključak. Indirektno je to možda naznačio Dragutin Kos priopćenjem o svom pokusu sjetve žira po Birmannu.¹¹ Kos je, naime, na sječini Zalukina 23. ožujka 1847. godine, pokušno, na nekoliko kvadratnih metara, po Birmannovoj metodi, posadio žir lužnjaka, a biljke su 1. lipnja iste godine dostigle visinu oko 20 cm. Ohrabren tim uspjehom ponovit će pokus na većim površinama sa žiron i sjetvom četinjača.

Na godišnjoj skupštini Dragutin Kos je predložio sakupljanje statističkih podataka o šumskom gospodarstvu pojedinih vlastelinstva, pa je stoga na ovoj skupštini Josip Szitta izložio podatke o **Kraljevskom fiskalnom gospodarstvu Vrbovec i Rakovec**.

Sažeti prikaz ovih dvaju gospodarstva, koja se dijelom nalaze u Križevačkoj a dijelom u Zagrebačkoj županiji, glasi:

Granica obaju dobara na istoku je potok Črnec i biskupijska dobra Gradec i Dubrava, na istoku graniči s Vojnom krajinom (Ivanic-grad) i biskupijskim selom Lupoglava, na zapadnoj je rijeka Lonja i dobra grofice Drašković, Božjakovina, Gračec i Stančić su u zagrebačkoj županiji, te dobra grofice Elizabete Erdödy Negovec i Novo Mesto, a sa sjevera graniči dobro Bisag i posjedi više plemenitaša od Zajstovca, zatim zakladnog dobra Preseka i dobra Lovrečina u Križevačkoj županiji.

¹⁰Prema J. Horvatu (Povijest novinstva Hrvatske. Zagreb, 1962.) Takav list nije izlazio u Hrvatskoj pa se Tomić vjerojatno poziva na svoj članak objavljen u Listu mesečnom hrv.-slav. Gospodarskog društva. (V. Šum. list 1994. br. 11–12)

¹¹O Birmannovom načinu uzgoja sadnica vidi prikaz Skupština za 1846. godinu u dodatku na kraju ovog članka.

Unutar tih granica, kraljevsko-fiskalne šume zauzimale su 14,100 jutara, od čega je 2200 jutara hrastovih nizinskih šuma, 7000 jutara bukovih šuma i 900 jutara hrastovih niskih šuma.

Uz hrast i bukvu nalaze se tu i površine sa cerom, grabom i borom dok je, na žalost, za sječu sposobnih stabala briješta, jasena, javora, breze i topole malo. Tu i tamo nalazi se i jarebika, brekinja i oskoruša, a kao rijetkost u močvarnim dijelovima nalazi se joha. Uprava brižno uzgaja i dud, ali nije navedeno u koju svrhu, tj. da li za uzgoj svilene bube.

Gospodarenje je ovdje tek u začecima, a od 1839. godine godišnje se siječe 50-60 jutara uz obnovu manjim dijelom prirodno, a većim dijelom umjetnim pošumljavanjem.

Kako slobodnjaci, tako i podložnici (kmetovi) smiju u skladu s urbanim odredbama uzimati samo leževinu. Ukoliko je pojedincu potrebno građevno drvo, doznaku stabala obavi šumar. Nadalje, u sredini dobra ima nekoliko suposjednika, koji građevno i ogrjevno drvo mogu dobiti na temelju pismenog zahtjeva.

Prihod od prodaje drva kreće se od 3-4 do 500 forinti godišnje, a kupci – privatnici drvo prerade u pragove 3-4 cola, grede, planke, letve, šindru i ogrjevno drvo. Manje vrijedno drvo koristi se kao deputat, tj. za službenike.

Od nusproizvoda koristi se samo žir i bukvica za tovljenje. Šiške ovdje uopće nema.

Za štete Szitta najprije navodi da je 1841. i 1842. godine bilo nešto gusjenica, a da ima pustošenja šuma, a neuređeni potoci pune močvare i tako šumama pričinju znatne štete.

Lov: Od 1. siječnja 1847. godine uveden je lovostaj.

Osoblje: 1 stručni šumar i 11 podčinjenih čuvara šuma, od kojih dvojicu plaća država a devet su "takozvani lugari".

Nakon govora Sitzite, Tomić je pročitao pismo "našeg dostoјnog gospodina začasnoga predsjednika šumarskog i gospodarskog savjetnika Emila Andrade". Šumarsko društvo, piše André, mora ponajprije pokazati praktične rezultate svoga rada. Stoga treba uz godišnje skupštine odlaziti u pojedina šumarska gospodarstva radi ocjene gospodarenja te pružanja stručne pomoći vlasnicima šuma i njihovim šumarskim službenicima. "Nakon što je skupština ovo valjano mišljenje nepodijeljena prihvatala", Tomić je predložio da takve "inspekcije" obave šumari društveni članovi, a svoje zaključke dostave Šumarskom društvu. Ovaj prijedlog prihvatili su, kako stoji u tekstu, i Šporer, i Kos, Panzer, Schaper i drugi.

Slijedila je rasprava o temama za sljedeću godišnju skupštinu, te je na prijedlog D. Kosa zaključeno da to budu (u skraćenom tekstu):

1. Priopćenje o novim ili manje poznatim pojavama i zbivanjima u hrvatsko-slavonskom šumarstvu i lovstvu.

2. Kako se može procijeniti očekivani urod šiške te urod žira i bukvice za krmu?

3. Da li je racionalno nedostatak mekog građevnog drva nadoknaditi uzgojem četinjača na manje vrijednim hrastovim staništima?

Slijedio je primitak redovitih i proglašenje začasnih članova. Primljeno je pet redovitih članova, te ih je ukupno u Šumarskom društvu bilo 22. Od pet novih članova jedan je šumar II. banske krajiške pukovnije, a četiri na privatnim posjedima. Za začasne članove proglašeni su Georg Winckler plemeniti von Brückebrand, profesor šumarske matematike u Mariabrunnu, Leopold Grabner, profesor šumarstva u Mariabrunnu i Anton pl. Mateović, kameralni šumarnik u Fužinama.

Trudovi 1851. godine – ‘Works’ in 1851

Postavlja se pitanje, a što je s Trudovima za 1848., 1849. i 1850. godinu? Odgovor je, da tih godina skupštine nisu održane, pa stoga nema ni Trudova. Doduše po Ugrenoviću¹³ 3. skupština održana je u Zagrebu 1850. godine, ali "o njoj nismo mogli sazнати ništa potonjega". Kako je na skupštini 1847. godine zaključeno da se između dvije skupštine održi jedan prošireni sastanak Upravnog odbora, te kako u Izvješću o skupštini održanoj 1851. godine stoji da je Upravni odbor "s novim sastavljen" (Trudovi 1851. str. 6), Ugrenovićeva skupština 1851. godine zapravo je taj prošireni sastanak. Da je skupština 1851. godine treća, potvrđuje i Dragutin Kos, jer je otvarajući skupština 1851. godine kaže da "ima tomu već dugo vremena, od kako je u tehničkom poslovanju ods ēka šumarskoga hrvatsko-slavonskoga nastala neka smetnja ... glavni su uzrok smetnji prekoredni događaji, koji su više manje zauzavili i družtva ostalih zemljah u radnji njihovoj". To su burni događaji 1848. godine kada u Hrvatskoj prestaju feudalno-vlastelinski odnosi ukidanjem kmetstva, i do tada staleški Hrvatski sabor zamjenjuje Sabor u kojem se uz plemstvo nalaze i zastupnici izabrani iz svih društvenih slojeva pa i seljaka po njihovim seoskim glavarima. Sabor potvrđuje Jelačićev raskid državno-pravnih odnosa s Mađarima (koji je obnovljen Hrvatsko-ugarskom nagodbom 1868. godine), a Jelačić brani i Beč od napada Mađara i pobune u samom Beču.

Ako skupštine i nisu održavane, Upravni odbor bio je djelotvoran. Na to upućuje činjenica, da je krajem 1851. godine bilo upisano 85 članova, dok je na Skupštini 1847. godine bilo upisano samo dvadeset i dvoje. Na proširenom sastanku izvršene su i neke promjene u Upravnom odboru. Umjesto Šporera, predsjedničku dužnost (načelnika) preuzeo je D. Kos, a Šporer je postao potpredsjednik (načelnikov namjesnik). Umjesto Julija Schapera, tajnicima su imenovani Ante Tomić i August Prokopp, kojeg nema u popisu članstva 1847. godine.

"Živa, ali kolebljiva rasprava" vođena je o mjestu buduće, 3., glavne skupštine, te je zaključeno da se o tome odluci na jednom proširenom sastanku Upravnog odbora.

Na kraju su izabrani predstavnici Šumarskog društva za glavnu skupštinu Hrvatsko-slavonskoga gospodarskoga društva, koja će se održati u prosincu iduće godine. Izabrani su šumarski inspektor Josip Panzner i kotarski šumar Josip Szitta.

Na završetku skupštine, D. Kos je pozvao sve skupštinarе u Civilni Caprag¹² na "priateljski ručak, nakon kojeg su se svi zeleni kaputi do sljedećeg sastanka rastali snažnim stiskom ruke".

¹²U Capragu je bila uprava šuma posjeda grofice Erdödy, a Kos je bio upravitelj šumarskog ureda.

Radovi za 1851. godinu opsega su 53 stranice, što znači s kraćim sadržajem nego Radovi za 1847. godinu (43 stranice). Sadržajno manji, jer su tiskani na hrvatskom (parne stranice) i na njemačkom (neparne stranice) jeziku, a za 1847. godinu samo na njemačkom jeziku.

Sadržaj možemo podijeliti na:

1. Izvješće o radu skupštine,
2. Popis članova i
3. Dva članka – priopćenja.

1. Izvjestje o skupštini ods ēka šumarskoga hrvatsko-slavonskoga, koja je bila u Zagrebu dne 3. prosinca 1851, izvorni je naslov Izvješća.

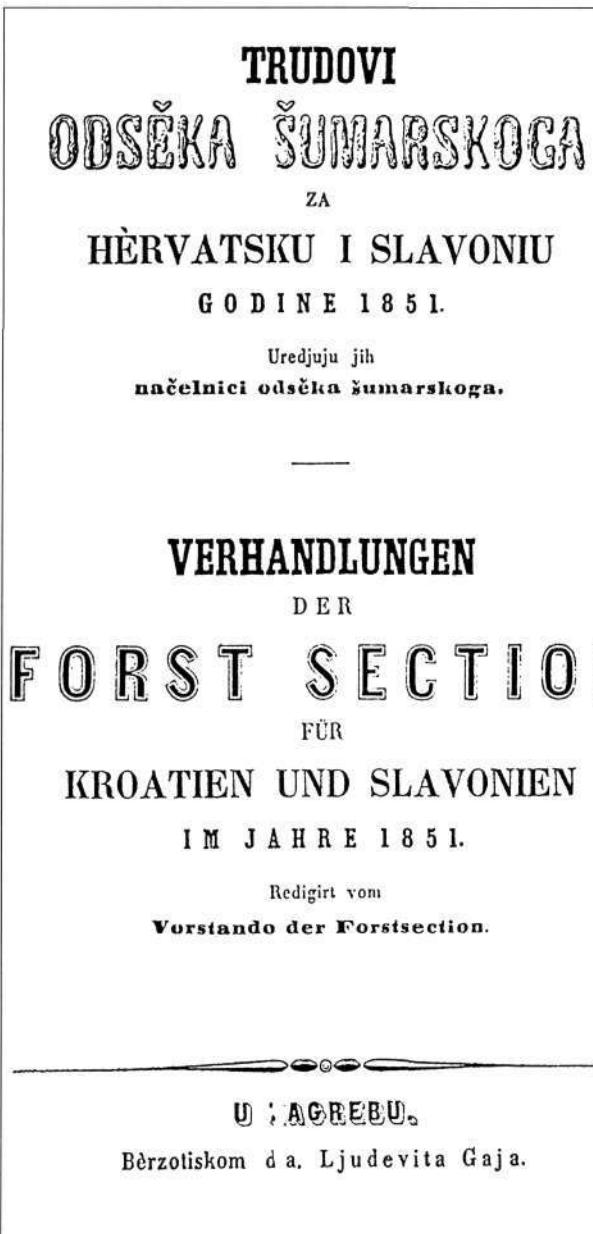
Uvodno se navodi da je Skupština bila zakazana za 29. studenoga 1851. godine, ali se radi nastalih zapreka taj dan nije mogla održat pa se održala 3. prosinca. Mjesto održavanja je "stan društva gospodarskoga hrvatsko-slavonskoga". Skupštini je nazočan malen broj članova (nije navedeno koliko), "budući da je bilo preneugodno vr ēme, gdi su bili posvuda putevi zakèrčeni snégom i poplavom".

Skupština je započela u 9 sati, govorom društvenog predsjednika Dragutina Kosa. Nakon što je naveo razloge, zašto od 1847. do 1851. godine nije održana skupština, nastavlja "dok s jedne strane poljodjelstvo, kao mati šumarskoga, oskudjevala na radnoj snazi¹⁴, s druge strane šume padaju i nestaju pod udarcem pakosnih sjekira¹⁵ izgledajući pomoć (sume) od stroge zakonite obrane".

¹³Ugrenović, A.: Iz istorije našeg šumarskoga. Šumarski list 49, 1925. br.1-3.

¹⁴Nakon ukidanja kmetstva vlastelinstva su, kako bilježi tadašnji tisk, doista oskudjevala u radnoj snazi. Naime, kmetovi su bili obvezni na rad na zemlji vlastelina (rabota), a kada su razriješeni feudalno-kmetski odnosi te radne snage više nije bilo. Bivši kmetovi nisu htjeli, štoviše, raditi ni za nadnicu, a posljedica toga je bio početni pad proizvodnje.

¹⁵U ono doba pila je rijekost, te se sav posao u šumi obavljao sjekirom i bradvom (za tesanje).



Kos za Hrvatsku i Slavoniju traži šumarski zakon, ali i ustanovljenje "šumarskih oblasti" koje će taj Zakon provoditi.¹⁶

Kos se nadalje nuda da će "visoko c.k. ministarstvo poljodjelstva i rudarstva", u koje je spadalo i šumarstvo, ustrojiti državni šumarski stručni ispit, šumarstvu odrediti pristojno mjesto u znanosti kao i izdati druge odredbe, kojima će se moći "valjano doskočiti pustoshenju šuma".

Nastojanju Ministarstva da zaštiti šume kao i unapređenju šumskog gospodarstva, nastavlja Kos, trebaju pomoći svi šumari izvještavajući ga o svim manama i nedostacima kojih ima u hrvatsko-slavonskom šumarskom gospodarenju, s kritičkim obrazloženjem i načinima kako neke nedostatke ukloniti. Međutim "posve se

oglušuju nekoji vrijedni članovi, u koje se pouzdano nadoao Šumarski odsjek, da će iz svoga iskustva i područja koješta znamenita dojavljivati. Ne može se dosta nažaliti, što nam u tom poslu ruke ne pruža susjeda naša c.k. vojnička krajina".

Svoj govor Kos je završio pozivom na rad bez obzira da li će on biti priznat onako kako zaslužuje, ali "će nam ostati barem svijest, da smo po mogućnosti učinili i izvršili, ono što smo bili dužni učiniti i izvršiti".

Nakon govora D. Kosa, tajnik Antun Tomić pročitao je "s nova sastavljen odbor u posljednjem sijelu", koji sačinjavaju:

Načelnik Dragutin Kos, c.k. prisjednik Komisije za zemljarinu u Zagrebu,

Načelnikov namjesnik: Franjo Šporer, c.k. povjerenik za procjenu šuma u Osijeku,

Tajnici: Antun Tomić, c.k. povjerenik za procjenu šuma u Križevcu, August Prokopp, c.k. povjerenik za procjenu šuma u Požegi,

Odbornici: Julio Schaper, c.k. povjerenik za procjenu šuma u Zagrebu,

Josip Szitta, c.k. kotarski šumar u Vrbovcu,
Josip Panzner, nadzornik nadbiskupskih šuma u Dubravi,

Mihajlo Rastić, c.k. povjerenik za procjenu šuma u Rijeci,

Mavro Dvorak, c.k. povjerenik za procjenu šuma u Varaždinu,

Ivan Schnobel, nadzornik šuma Julija Jankovića u Pakracu.¹⁷

Slijedio je izvještaj o stanju blagajne krajem studenoga 1851. godine sa sljedećim podacima:

Primitak je samo od članarine koju je od ukupno 79 članova uplatilo 67, po 2 forinta odnosno svega 134 for. – kr. Izdaci su iznosili: za diplome i pozive 20 for. 50 krajcara, za društveni pečat 5 for. 50 kr., za oglase u novinama 1 for. 54 kr. te za poštariju i pisariju 8 for. 26 kr. ili svega 37 for. – kr.

Višak je predan blagajniku Gospodarskog društva Dragutinu Rakovcu "da ga uvede u račun".

Treća točka dnevnog reda Skupštine bila je donošenje preinačenih društvenih pravila. U predloženom tekstu nakon "poživahnog govora", izvršene su izmjene i Pravila prihvaćena. O tim Pravilima, kako je već naprijed rečeno, bit će riječi u posebnom prikazu.

¹⁶U to vrijeme pripremao se u Beču Šumski zakon, koji je donešen 1852. god., a u Hrvatskoj i Slavoniji primjenjivan u civilnoj od 1858. god., a na području Vojne krajine od 1860. god. Kako su Dalmacija i Istra bile neposredno pod Bečom, tamo je Zakon vrijedio od 1852. godine.

¹⁷U 1850. godini počeli su radovi na uređenju zemaljskoga katastra, kao osnovice za oporezivanje zemljišta i pod poljoprivrednim kulturama i pod šumom, a procjenitelji su imali zvanje procjenitelja. D. Kos je bio u središnjoj Komisiji nadležnom za procjenu šuma.

Nakon prihvaćanja Pravila slijedili su neki dopisi:

– U dopisu od 14. svibnja 1850. godine Šumarski odsjek c.k.¹⁸ Moravsko-šleskog gospodarskog društva za promicanje poljodjelstva, prirodoslovlja i zemljopisa, u kojem se Šumarsko društvo poziva na svoje skupštine koje će se održati 1851., i to jedna u mjesecu svibnju u Bernu, a druga početkom mjeseca rujna u Frideku, Šleska, s izlascima u tamošnje šume.

– Drugi je dopis istog Odsjeka od 22. srpnja 1850. godine, u kojem je "poslao jedan svezak vrlo zanimivih rasprava" i pozvano Šumarsko društvo na međusobnu suradnju.

– Dopis I. K. Krausza, računarskog oficijala u bečkom Ministarstvu za poljodjelstvo i rudarstva, od 23. srpnja 1851. godine sa Šematizmom osoblja navedenog Ministarstva i područnim mu ustanovama za 1851. godinu, s molbom da ga Šumarsko društvo primi za dopisnog ili redovitog člana. Za uzvrat, Šumarskom društvu slat će i ubuduće Šematizme za odnosne godine. Skupština je primila Krausza za pravog člana bez plaćanja članarine.

– Dopis Leopolda Grabnera, šumarskog savjetnika kneza Lichtensteina, upućen po zamolbi ministarskog savjetnika Rudolfa Feistmantela D. Kosu, u kojem javlja da izdaje novi austrijski časopis za šumarstvo, koji će izlaziti svake četvrt godine te će slati izašle sveske.¹⁹ Ujedno moli za suradnju o šumarstvu u Hrvatskoj i Slavoniji. Grabner moli i za pretplatu na časopis. Nazočni članovi, stoji u Izvješću, to "tvrdi obrekoše", dok će suradnju za šumarstvo u Hrvatskoj preuzeti Kos, a za u Slavoniju F. Šporer.

Zemaljska vlada zatražila je od Šumarskog društva mišljenje o

1. lovnicama i
2. o prikladnosti Šumskog zakona donešenog u Au-
- striji za Hrvatsku.

Mišljenje, u ime Šumarskoga društva, dao je u zajednici s F. Šporerom i A. Tomicem predsjednik Dragutin Kos. Odgovori zbog opširnosti nisu objavljivani u Trudovima, a i zbog toga "što će ionako po svoj prilici do skora izići previšnja odluka o tih pitanjih". Jedino je iznijet stav Društva o žirenju, koje "pravo obstoji posvuda u Hrvatskoj i Slavoniji, a glavni je izvor, otkud živi prosti seljak".

Uz ovo izvješće o Zakonu o šumama, u Trudovima je objavljen članak D. Kosa, kojeg je objavio u zagrebačkim novinama (izlazile su tri put tjedno) *Süd-slavische Zeitung* od 16. lipnja 1850. godine br. 136. U Trudovima članak nema naslova, a da li ga ima, u novinama nije bilo moguće provjeriti, jer se dotični broj *Süd-slavische Zeitung-a* ne nalazi ni u Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci u Zagrebu.

Uoči skupštine, tj. 2. prosinca, održan je i državni ispit šumara, "koji bi time imali dokazati, da su kadri samostalno tjerati šumarstvo". Ispitna komisija sastojala se od Franje Šporera kao predsjednika, te Dragutina Kosa i Antuna Tomića kao ispitivača. Kandidati su bili Ognjeslav Kirchof, pristav za procjenu šuma u Rijeci, Ivan Schnobel, nadzornik šuma grofa Jankovića u Pakracu, i Karlo Seitner šumar kneza Auersperga u Kočevlju. "Od ispitanika podnjela su dvojica ispit državni", ali imena nisu navedena.

Skupština je većinom glasova predložila za ispitne povjerenike, uz već navedene, i Antuna Bohutinskog, nadzornika šuma u Černiku, Adalberta Schmidta, nadzornika šuma kneza Lippea u Virovitici te Augusta Prokoppa, povjerenika za procjenu šuma u Požegi. Također je zaključeno da se predloži Vladu da se ispiti održavaju ljeti, jer je u studenom vrijeme loše, putevi su, osobito u Slavoniji, teško prohodni. Nadalje u studenome su i dani kratki te ih treba više za putovanje, što znači da je i trošak veći ("treba mnogo poputnice"), što svaki ne može podnijeti. To je i doba, kada u šumi ima mnogo posla, pa je nemoguć duži izostanak s radnog mjesta.

Na skupštini, koja je završila u dva sata poslije podne, zaključeno je i

– Da se skupština u 1853. godini održi u Slavoniji, poželjno u Pakracu i za nju su određene teme:

1. Priopćenja o novim ili manje poznatim pojavama i zbivanjima u hrvatsko-slavonskome šumarstvu.

2. Kako se može procijeniti očekivani urod šiške te urod žira i bukvice za krmu i što je tko i što u tom poslu praktički iskusio.

3. Kojim su služnostima obterećene šume u Hrvatskoj i Slavoniji, koje su između njih najglavnije, te kako ih moguće otkupiti ili zakonom stegnuti?

– Po "zahtjevanju svog načelnika" zaključeno je sakupljati statističke podatke o šumskom gospodarstvu. Sada po podžupanijama i u tu svrhu dan je obrazac za podatke koje treba sakupiti.

– Da se na hrvatski jezik prevede, odnosno "prema našim okolnostima prilagodi" knjižica *Verbreitung der Holzpflanzung*, koju je Gospodarskom društvu dostavila Banska vlada, a ona ju je primila od Ministarstva iz Beča.²⁰

¹⁸c.k. znači carsko-kraljevski, a odnosi se na austrijskog cara, kralja hrvatskog i ugarskog.

¹⁹Po Killianu *Oesterreichisches Viertel jahresschrift für Forstwesen*, koji je izlazio u Beču od 1851. do 1960. godine.

²⁰Knjižicu je preveo Franjo Šporer pod naslovom "Kratka nauka kako valja drvle saditi", a Šumarsko društvo ju je izdalo kao prilog Trudovima i Gospodarskom listu 1852. godine.

2. POPIS ČLANOVA

Broj članova, ili kako stoji u originalu "osoblja", krajem studenoga 1851. godine iskazan je sa šest začasnih članova i 79 prava člana, s time da su do izlaska Trudova za 1851. godinu pristupila još dva člana.

Začasni članovi, uz one iz 1847. godine, bili su:

1. Iz 1847. godine Emil André, Juraj Winkler i Leopold Grabner, sada šumarski savjetnik kneza Lichtensteina u Beču, dok je 1847. godine bio profesor u Mariabrunnu. U 1847. godine začasni član Antun pl. Mateović sada nije u popisu začasnih članova, a nema ga ni u popisu pravih članova.

2. Za nove začasne članove izabrani su: Antun Burghardt, c.k. kapetan u Beču, Rudolf Feistmantel, c.k. ministarski savjetnik u Beču i Josip Wessely, c.k. ministarski perovođa u Beču.

Od 81 pravog člana 44-oro ih je bilo su šumarske struke, a ostali raznih zanimanja. Šumari su obavljali službu od Slavonije do Gorskog kotara, a jedan, nadzornik šuma Karlo Seitner, bio je iz Kočevja "(u kranjskoj)". Član je bio i Mojsije Baltić, tada podžupan u Pakracu, kasnije pobornik za osnivanje Gospodarsko-šumarskog učilišta u Križevcima. Pravi članovi bili su i

neki značajniji vlastelini, kao, na primjer, Ivan Kapistran Adamović iz Čepina.²¹ Član je bio i Julije pl. Janković tada požeški veliki župan, pa Petar grof Pejačević, također veliki župan u Retfali (Osijek), Gustav barun Prandau, vlastelin u Valpovu i dr. Kao pravog člana nalazimo i jednog "drvara" – Josipa Poklera iz Jasenovca.

3. DVA PRILOGA JULIJA SCHAPERA

Julije Schaper, katastarski povjerenik za procjenu šuma u Zagrebu izložio je dva priopćenja:

Šuma u bari i Prekoredna vegetacija.

U prvom priopćenju govorio je o šumi s barom oko 100 jutara "Općina Cvetkovići, Domagovići i Draganić" u kojoj se "na pojedinih otočićih, koji se derže samo posrastu žilah, nalazi krasna šuma od jošicah i jasenah previsokih i pretankih"²²

U drugom priopćenju prenosi "pripovijedanje tamšnjih stanovnika" (iz jastrebarske okolice), kako je na jednoj odsječenoj grani divlje jabuke, koja je ostala na nižim granama, krošnja procvjetala i rodila "razmjerno obilnijim plodom nego ikoji drugi ogrank". I to već tri godine zaredom!

Trudovi 1852. godine – 'Works' in 1852

Ovaj treći svezak Trudova razlikuju se od prethodna dva, u prvom redu po tome što je poznat urednik. Urednik, doduše, nije posebno naveden, ali kako je na skupštini 1852. godine odlučeno da godišnjak uređuje podpredsjednik, uredio ga je bio Franjo Šporer.²³ Drugo, gotovo trećina sadržaja nije u svezi s godišnjom skupštinom šumarskoga društva. Treće, iako je skupština održana u kolovozu 1852. godine, godišnjak je završen, kako pokazuje jedan podatak na str. 90., početkom 1853. godine.

Sadržaj Trudova za 1852. godinu razmotrit ćemo u tri dijela:

1. Godišnja skupština 1852. godine.
2. Iskaz društvenih članova i izvješće o blagajničkom stanju.
3. Razno, kako je označeno i u Trudovima.

GODIŠNJA SKUPŠTINA 1852. GODINE

Godišnja skupština održana je 21. kolovoza 1852. godine u Pakracu, a domaćin skupštine bio je Julije Janković Daruvarski i požeški veliki župan. Kako domaćin i predsjedajući skupštine Janković zbog službene zauzetosti nije bio nazočan skupštini pa je nazočne pozdravio posebnim pismom. Također nije bio nazočan ni društveni predsjednik Dragutin Kos, pa je skupštinu vodio potpredsjednik Franjo Šporer.

Otvarami skupštinu, Šporer je izvjestio da skupštini neće biti nazočan domaćin Julije Janković, te pročitao njegovu pismenu poruku:

Slavno društvo!

Kada mi je visoka čast za predsjednika šumarsko-gospodarsvenog sastanka, koi će se 21. kolovoza u Pakracu obdržavati, izabranim biti u dio pala – nisam znao na drugi način moje osobite zahvalnosti na ovom odlikovanju slavnom družtvu očitovati, nego kroz to, što sam mnogovrednom načelniku²⁴ šumarsko-gospodarsvenoga odsčeka izjavio, da ću nezasluženu čast ovu dragovoljno primiti, ako me u tome drugi važni poslovi službeni i predstojeći radi njih put u Beč prečio nebude.

Žao mi je što se slučaj ovaj kao što sam ga u napredak predvidio, izpuni, i što radi toga nisam u stanju udioničtvovati kod sastanka, koi će se u Pakracu obdržavati, i u kome će se stvari za domovinu našu toliko koristno pretresavati.

²¹ Adamović je našao mjesto i u Hrvatskom biografskom leksikonu Leksikografskog zavoda "Miroslav Krleža" u Zagrebu.

²² Cijelo priopćenje prenijeto je u Šumarski list 1976. godine, str. 299.

²³ Ovaj podatak ne nalazi se u Kesterčanekovu prikazu rada F. Šporera objavljenom u Šumarskom listu 1881. godine, koji je prenijet i u Šumarski list 1976. godine, str. 319.

²⁴ Društveni predsjednik tada je imao naziv načelnik, a podpredsjednik načelnikov namjesnik.

Moleći dakle, da me slavno družvo kroz slučaj ovaj izvini, želim iz srdca, a nastojat će u svako vrće me i dělom doprinjeti, da se nam ēra slavnog društva na prosvetanje kod nas toli zanemarenih šumarskih znanosti, i njihovog uzděržavanja na udignutje obćeg blagostanja sretno izpuni, i da si kod svakog pravog domorodca dostoјno pripoznanje steče.

U Požegi dne 19. kolovoza 1852.

pokorni sluga
Julio Janković, m.p.

"Ove srdačne riječi bile su primljene s nepodjeljenim odobravanjem uz burni živio!", zapisano je u Izvješću.

Nakon toga, Šporer se osvrnuo na osnivanje i dosadašnji rad Šumarskoga društva i završio "da ēemo za korist naše mile domovine svaki od nas i rado pridonijeti malu žrtvu na oltar drage nam domovine".

Skupštini je pročitan iskaz članova te blagajničko izvješće, koji su otisnuti kao prilozi Izvješću. U Trudovima su, međutim, objavljeni podaci sa stanjem na dan 31. prosinca 1852. godine. U blagajničkom izvještaju primici su iskazani sa 271 forintom, a izdaci sa 37 forinti i 5 krajecara. Primici su se sastojali od članarine 62 člana po 2 forinta te dobrovoljnog prinosa Julija Jankovića 100 forinti. Izdaci se sastojali u

1. tiskanju višestrukih poziva i oglasa u novinama	8 for. 20 kr.
2. tiskanju 68 društvenih diploma po 15 krajecara	17 for. 00 kr.
3. poštarini o dopisima članovima susjednih društava	8 for. 12 kr.
4. uredskim potrebštinama	3 for. 33 kr.
Svega	37 for. 5 kr.

Slijedili su referati po zadanoj temi skupštine 1852. godine tj. o šumskom služnostima:

1. Dragutin Kos : Šumske služnosti (str. 8 – 18),
2. Adalbert Schmidt : Saopćenja i prijedlozi na prethodni prijedlog (str. 19 – 31),
3. Johann Schobel : Odgovor na tri pitanja o šumskim služnostima postavljanim na šumarskoj skupštini 3. prosinca 1851. godine (str. 32 – 43).

U Urbarima, tj. u ispravama koje su sadržavale uređenje međusobnih odnosa, prava i dužnosti između feudalaca i njegovih kmetova, nalazila se i odredba o osiguranju kmetovih potreba za drvo i pašu u šumi njegovog feudalca. Razrješenjem kmetskih odnosa 1848. godine prestale su obveze kmetova u davanju radne snage i prijevoza (tkake) svom feudalcu, ali i njegova prava na drvarenje i pašarenje u feudalčevoj šumi. Stoga je bila aktualna problematika rješenja tih odnosa. O tome je raspravljao i Sabor, ali o tome, na poticaj Dragutina Kosa, raspravlja i Šumarsko društvo.

Kos u svom referatu služnosti dijeli na prave, po Zakonu osnovane, ili "divlje" tj. koje nisu zakonski (Urbarom) utvrđene. Nadalje, opterećenost šuma služnošću može biti pravomdrvarenja, pravom pašarenja, pravom korišćenja žira i bukvica (za tovljenje), i pravom sakupljanja šiški. Također postoji i pravo odstrela štetne i pokretne divljači, ulova riba te hvatanja ptica. Za sva ova korišćenja navedeni su i odnosni propisi.

Kos smatra da šume treba oslobođiti služnosti drvarenja dok služnost pašarenja i "manje poznatog" stelanjenja treba djelomično zadržati, jer su s jedne strane nedjeljivi a s druge strane vezani za negospodarene šume.

Schmidt, šumarski inspektor vlastelinstva kneza Lippe u Virovitici, izložio je mogućnosti uređenja tih služnosti u "sadašnjosti", a Schobel, šumarnik u Pakracu, detaljnije je obradio služnosti u slavonskim šumama "osobito u Požeškoj županiji".

Referati su, kako vidimo, opširni i kao takvi nezabilazni izvor u raspravama o šumskim servitutima i njihovim razrješenjima.

Nakon čitanja referata prihvaćen je prijedlog F. Šporera da se rasprava o njima prepusti uredništvu Trudova, te se prešlo na izmjene nekih odredaba društvenih Pravila. O njima, kako je već naprijed navedeno, bit će riječi u posebnom prikazu. Za sada samo, da je u §-u 9. Pravila iz 1851. godine dodano da se u svakoj županiji izabere jedan društveni povjerenik, te su stoga odmah i izabrani:

Županija Zagrebačka Julius Schaper, c.k. povjerenik za procjenu šuma u Zagrebu²⁵,

Županija Riječka Fridrich Blažek, nadšumar i upravitelj u Brodu na Kupi,

Županija Varaždinska Josip Forst, šumar u Novom Marofu,

Županija Križevačka Josip Panzer, šumarski inspektor u Dubravi,

Županija Požeška Johan Schobel, nadšumar Julija Jankovića u Pakracu,

Županija Osječka Adalbert Schmidt, šumarski inspektor vojvode Lippe u Slatini.

Provedene su i promjene u Upravnom odboru te su izabrani:

Prvi načelnik Dragutin Kos, c.k. prisjednik Zemaljskog povjerenstva za katastar u Zagrebu,

Dругi načelnik Franjo Šporer, c.k. kameralni nadšumar u Fužinama,

Tajnici Mihajlo Rastić, c.k. kotarski šumar u Vindolu i Johann Schnobell, nadšumar Julija Jankovića u Pakracu.

²⁵ c.k. znači carsko-kraljevski

Odbornici su Leopold Möller, c.k. ravnatelj šuma i šumarski referent u c.k. Zapovjedništva Vojne Krajine u Zagrebu, Antun Tomić, c.k. povjerenik za procjenu šuma u Zagrebu, Adalbert Schmidt, šumarski inspektor vlastelinstva Lippe u Slatini, Antun Prokopp, šumarski procjenitelja u Osijeku, Julius Schaper, c.k. procjenitelj šuma u Zagrebu i Franjo Ress, šumarnik grofa Erdödy-ja u Moslavini. Slijedio je izbor predstavnika Šumarskoga društva:

1. Na skupu austrijskoga Zemaljskoga šumarskog društva gg. E. André-a i A. Burghardt, začasni članovi Šumarskoga društva,
2. na godišnju skupštinu Hrvatsko-slavonskoga Gospodarskoga društva, koja se održava 23. kolovoza i., D. Kos i J. Panzner i
3. kao članovi deputacije Gospodarskoga društva prigodom dolaska cara i kralja u Zagreb Dragutin Kos i šumarski savjetnik Franjo Megousher. Začaća je deputacije zamoliti cara za odobrenje otvaranja gospodarsko-šumarske škole u Zagrebu.

Daljnji zaključci skupštine su:

– Za mjesto skupštine u 1853. godini izabrana je Rijeka a teme su bile:

1. Kako praktički provesti razrješenje šumskih služnosti.
2. Kako da se iskoristi višak drvne mase u šumom bogatom brdskom dijelu Slavonije uz sigurnost gospodarenja i bez velikih kulturnih troškova šumoposjednika?
3. Kako bi se mogao primijeniti Šumski zakon koji je donesen za carevinski dio države u Hrvatskoj?

– Da se uputi predstavka Banskoj vladu s prikazom šumarskog stanja u Hrvatskoj sa zamolbom poduzimanja odgovarajućih mjera za sprječavanje pustošenja šuma i unapređenja šumskog gospodarstva. Predstavka je otisnuta u Trudovima (str. 50.)

Skupština je uz sudjelovanje 40 članova završila s radom u pola dva poslije podne, a sat kasnije počeo je zajednički ručak s dalnjih 20 osoba, kojima je bio domaćin Julije Janković. Tijekom ručka podžupan i član Šumarskoga društva Mojsije Baltić, izrekao je zdravice "našem viteškom caru", ekselenciji Banu i visoko-rođenom gospodinu velikom županu pl. Jankoviću". U pet sati dio skupština oprostio se s onima koji su se ostali družiti do kasno u noć.

BROJNO STANJE ČLANSTVA

Prema Iskazu članova bilo je:

A) Začasnih sedam ili tri više nego 1851. godine, jer su za začasne članove "imenova gospoda":

Franz Grossbauer, c.k. profesor šumarskih znanosti i šumarski inspektor u Mariabrunnu, Josef Hatt-

tinberg, c.k. nadšumar i predsjednik Češkog šumarskog društva u Pragu te Königsgg-Amlendorf grof Gustav, predsjednik Mađarskog šumarskog društva itd.

B) Pravih članova bilo je 120 prema 79 u 1851. godini. Uz šumare članovi su bili i dva drvotršca (oba iz Jasenovca), a 19 raznih zanimanja kao npr. advokat, bilježnik, veterinar ili građanin. To je bila i kulminacija broja članova Šumarskoga društva, jer se već sljedeće godine tj. 1853. društvena skupština jedva mogla održati, i što je bio kraj Šumarskog društva, nazovimo ga, prvog saziva. Broj članova znatno se smanjio i u Gospodarskom društvu, jer tama Bachovog apsolutizma uskratila je hrvatskim društvima i svjetlo i zrak, toliko potrebne za život.

Trudovi za 1852. godinu sadrže dva članka i nekoliko vijesti.

Članci su:

1. Morvay, Josip: Šiška i njezina osa (str. 68-91) i
2. Schmidt, Adalbert: Izvješće o programu jedne ponude za izradu mehanizirane pile (str. 82-87).²⁶

J. Morvay, šumar Varaždinsko-križevačke graničarske pukovnije, s radnim mjestom u Bjelovaru, odlučio je pisati o šiškama i osama šiškaricama, jer su "šiške, kako je poznato, šumarski proizvod koji u svijetu nije beznačajna roba i sirovina ... i koja se može prodati uz visoku cijenu". Slijedi opis šiške, branje, obrada i čuvanje te njezina tehnička uporaba. Nastajanje i razvoj šiški prikazani su na pet stranica, a biologija osa šišarića na osam stranica.

D. Schmidt, pozivajući se na svoje višegodišnje službovanje kao taksatora u Moravskoj i Šleskoj, zbog povremenog nedostatka drvarskega radnika ili zbog traženja visoke nadnice, predlaže korišćenje mehaniziranih pil. S mehaniziranom pilom jedan ili dva radnika postižu isti dnevni učinak kao 4 do 6 radnika s običnim pilama. "Obično rezanje" mehanizirana pila omogućuje rad dvojici radnika "bez većih naprezanja". Za pogon mehanizirane pile "dovoljna je snaga jednog jačeg konja". Ona se može koristiti i u bregovitim područjima.

Iz uprave Mađarskog šumarskog društva. Prilikom prošlogodišnjeg obilaska svoga imanja u Ugarskoj, Njegova kraljevska Visost gospodin vojvoda Sachsen-Coburg und Gotha i Njegova visost gospodin princ Coburg-Gotha, saski vojvoda, odlikovali su gospodina šumarskog ravnatelja Greinera križem za zasluge svoje vladarske kuće i unaprijedili ga za šumarskog savjetnika. Greiner je odlikovan i unaprijeden osobito zbog uređenja urbarskih odnosa, čime je olakšano šumsko gospodarenje, i zbog njegove ljubavi za racionalno gospodarenje.

²⁶ Oba članka, kao i referata Kosa, Schmidta i Schnobela, mogu se u presliku dobiti u Šumarskom društvu na njemačkom jeziku.

Promjene u službi i odlikovanja. Postavljeni su

a) za privremenog c.k. sakretara za šumarstvo i vicešumarnika u Zagrebu c.k. nadšumar gospodin Franz Prinz,

b) za kotarskog šumara u Fužinama c.k. kotarski šumar gospodin Joseph Bielecki i

c) za privremenog c.k. šumara u Vinodolu gospodin Michael Rastić, povjerenik za procjenu šuma.

Nadalje, prijašnji povjerenik za procjenu šuma, a sadašnji c.k. kamerálni nadšumar u Fužinama gospodin Franjo Šporer imenovan je dopisnim članom c.k. bečkog Gospodarskog društva, a c.k. prisjednik Zemaljskog katastarskog povjerenstva, gospodin Dragutin Kos, u Zagrebu je izabran za začasnog člana Mađarskog šumarskog društva.

Umrli su Joseph Hattingberg, c.k. nadšumar i predsjednik Češkog šumarskog društva; Karl Amhof, pleternički šumar i Ignaz Müller, nadlovac u Virovitici.

Najviše odlikovanje. C.k. Apostolsko veličanstvo odlikovalo je:

1. Odlukom od 7. siječnja 1853. godine c.k. nadšumara u Bolachowu u Galiciji Johana Schallera za njegovo dugovjerno i primjerno službovanje bez plaćanja pristojbe naslovom i položajem šumarskog savjetnika.

2. Odlukom od 25. siječnja 1853. godine c.k. šumara u Metzletschuu u Češkoj Franz Hoch za dugovjerno i primjerno služenje odlikovan je srebrnim križem za zasluge.

Promjene u upravi. Najvišom odlukom od 17. siječnja 1853. godine ukinuto je Ministarstvo za poljoprivredu i rудarstvo, a poslovi su uključeni dijelom u Ministarstvo za financije, a dijelom u Ministarstvo za unutarnje poslove.

Poslovi uprave državnih šuma potpali su pod Ministarstvo financija, a šumarski nadzor i općeupravni poslovi u Ministarstvo unutarnjih poslova. Ministarstvo unutarnjih poslova i nadzorna je oblast za Šumarska društva, privatne šumarske škole i dr.

U Ministarstvu financija za prenijete poslove osnovan je peti odjel.

Zaključno slovo – Final remarks

Trudovi su ne samo prva hrvatska stručno-staleška publikacija, nego i prva hrvatska stručno-staleška publikacija uopće. Trudove slijedi Liječnički vjesnik koji počinje izlaziti 1876. godine (izlazi i danas), a 1877. godine pojavljuje se i Šumarski list. Dok su Trudovi bili godišnjaci, Šumarski list je do 1881. godine izlazio kao dvomjesečnik, a zatim kao mjesečnik.

U trenutku kada su se pojavili Trudovi 1847. godine, u Europi, a to znači i u Svijetu, izlazila su četiri šumarska lista, tri na njemačkom jezičnim području, a jedan na francuskom.

Prema Killianu²⁷ na njemačkom jeziku izlazili su:

ALLGEMEINE FORST - UND JAGD-ZEITUNG. Frankfurt na Majni od 1825. godine do danas s izuzetkom od 1945. do 1948. godine.

FORSTARCHIV. Zeitschrift für wissenschaftlichen und tehnischen Fortschritt in der Forstwirtschaft. Hannover od 1825. godine do danas.

OEKONOMISCHEN NEUIGKEITEN UND VERHÄNDLUNGEN. Zeitschrift für alle Zweige der Land- und Hauswirtschaft, das Forst - und Jagdwesen im Oesterreichischen Kaiserthums. Prag 1811 – 1850.

Na francuskom jeziku u Parizu izlazi časopis **ANNALES FORESTIÈRES** koji od 1842. godine nastavlja ali pod novim nazivom **Forstièrre françaïse**, i izlazi sve do danas.

Šumarskom društvu kao tada sastavnog dijela Hrvatsko-slavonskoga gospodarskog društva na raspolažanju je bio i List měsečni (od 1853. Gospodarski list)

tog Društva, ali se Šumarsko društvo, odnosno nesumnjivo Dragutin Kos, odlučilo na izdavanje samostalne publikacije, Trudovi Ods ē ka šumarskoga za Hèrvatsku i Slavoniu. Za izdavanje vlastite publikacije Šumarsko društvo odlučilo se jer se predvidjelo toliko materijala, da bi s jedne strane bilo previše za Gospodarski list, a s druge strane malo bi toga bilo zanimljivo za čitatelje Gospodarskoga lista. Troškove tiskanja Trudova finansiralo je Gospodarsko društvo, jer je Šumarsko društvo bilo podružnica toga društva.

U Trudovima se šume četinjače uopće ne spominju, što znači da se sa njima i ne računa, ne računa s glavnim vrstama šuma Gorskog kotara i Like. To proizlazi i iz treće teme zadane za treću skupštinu tj. pitanja, "da li je racionalno nedostatak mekog građevnog drva nadoknadići uzgojem četinjača na manje vrijednim hrastovim staništima". Opravdanje za to nalazimo u činjenici da je eventualni dovoz drva iz Gorskog kotara u kontinentalni dio Hrvatske (i Slavoniju) bio posve neracionalan, kad se takvo drvo uz mnogo povoljnije troškove moglo dobavljati splavarenjem Dravom ili Savom. Takvo je pitanje bilo postavljeno i tridesetak godina kasnije, kada su na skupštini u Vinkovcima 1880. godine o tome održana dva referata, sa zaključkom, da "dosadašnja iskustva govore za to, da se za Hrvatsku i Slavoniju, toli obzirom na narodno-gospodarske, koli na šumarsko-financijalne odnose, može samo iznimice uzgoj četinjača preporučiti".

²⁷Killian v. bilj. 2

Zahvaljujući Trudovima omogućen nam je uvid u problematiku hrvatskoga šumarstva prve polovice XIX. stoljeća, te prigodom 150. godišnjice pojave prve

knjige valja odati priznanje pokretačima, suradnicima i izdavaču Trudova Odsjeka šumarskoga za Hrvatsku i Slavoniju!

Dodatak – Supplement

Trudovi su, kako vidjesmo, kronika Hrvatskoga šumarskog društva od 2. godišnje skupštine, tj. skupštine održane 1847. godine, pa na dalje. Međutim ni prva, osnivačka skupština nije ostala bez javnog zapisa kao trajnog svjedoka njezina održavanja i dokumenta za povijest Šumarskog društva. Zato je poslužio *List mesečni horvatsko-slavonskoga Gospodarskoga Družtva*, u kojem je, u br. 1. i nastavno u br. 2, s nadnevkom Mjeseca siječnja 1847. godine, objavljeno

Pregledno izvjestje šumar. ods. ēka od pèrvoga dne 26. prosinca u Prećcu dèržanog sastanka.

Na javni poziv²⁸, čitamo u Izvješću, "usprkos najneprijatnijoj godišnjoj dobi, zločestom vremenu i mjesnim povodnjama, ipak se sakupilo 17 šumara u gradu Prećcu²⁹, kanoti po visokoj milosti nj. excellencie gosp. biskupa (m.p.) za zastanak opredēljenom m̄stu". Slijedi popis nazočnih, od kojih se ovdje navode oni koji nisu izabrani u Upravnji odbor a to su:

Vjenceslav Doležal, šumar u Gospoštiji grofa Kajetana Erdöya Ljubljаницa u Brebrovcu, Hrvatska, Mavro Dvoržak, u službi grofice Elizabete Erdödy, šumarski pomoćnik u Capragu, Ignac Kirchhof, šumar u Gospoštiji Moslavina u Osekovu, Ignac Makovička, šumar u Gospoštiji Topolovac Imbre Kukovića u Graduši, Ivan Marsch, šumar u Gospoštiji Setuš grofice E. Erdödy u Jalšindaru, Vjekoslav Meyer, šumar u Gospoštiji Čiće grofice E. Erdödy u Peščenici, Ivan Nademlenski, šumar u Gospoštiji Moslavini grofa Đurđa Erdödya iz Potoka, Ljudevit Padašicki, šumar u Gospoštiji Novi dvori grofice E. Erdödy iz Radekova, Antun Pohamač, šumar Zagrebačkog stolnog kaprola u Toplicama i Franjo Vajek, šumar u Gospoštiji Želin grofa Đurđa Erdödya iz Peščenice.

Skupštinu je otvorio Dragutin Kos, ali je za predsjedatelja izabran "na opći zahtjev" Franjo Šporer. Šporer je vjerojatno povjereno vođenje skupštine, jer je bio ne samo na najvišem službeničkom položaju, nego je već i bio značajan šumarski pisac.³⁰

Glavni govornik na skupštini bio je inicijator osnivanja Šumarskoga društva Dragutin Kos.³¹ Govor Kosu u Izvješću je naznačen kao "u sèrce dirajući".

Kos počinje govor s pitanjem da li se u hrvatsko-slavonskim šumama može osigurati potrajanost prihoda ako se uzme u obzir stalni porast stanovništva te sve veća uporaba drva u obrtničkoj preradi? Kos u to sumnja zbog tadašnjeg gospodarenja šumama, jer se hrvatsko-slavonsko šumarstvo, uz male iznimke, nalazi "na onom nezna-

tnom stupnju savršenstva, na kojem je sada tako cvatuće šumarstvo njemačke zemlje" prije jednog stoljeća. Kod nas se, međutim, "znanstveni pravac gospodarenja u šumama bogatoj Hrvatskoj i Slavoniji u ravnodušnoj pošpanoj nedjelotvornosti". Vidimo, nastavlja Kos, "kako velike količine drva iz šuma nestaje, a kako se gorostasne, beskonačne hrastove šume zbog suhovrhosti stabala približuju propasti" i pita, kako bi se mogli tome oduprijeti. Odgovor nalazi u susjednim zemljama, a kao primjer uzima najbližu zemlju, Ugarsku.

Šumarski odsjek Ugarskog gospodarskog društva je 1842. godine nakon dvodnevнog razmatranja 4. i 5. lipnja šestoga lipnja donio rezoluciju o stanju šumarstva u Ugarskoj s prijedlozima kako da se ono unaprijedi. U toj Rezoluciji kao, "najveće zapreke razumnoga gojenja šuma" navedene su:

– što samo mali broj građana shvaća važnost šumarstva, što i nije ni čudo kada

– nema "nit jednog dobrog djela o šumarstvu napisana na mađarskom jeziku iz kojeg bi se mogli poučiti vlasnici i nadzornici šuma" te

– što postoji samo jedna šumarska škola u Šćavnici u kojoj se školjuju samo učenici rudarstva;

– što su šume većinom povjerene nestručnim inozemicima, a plaće su tako male, da se domaći sinovi ne odlučuju za šumarsko zvanje;

– što zakonski propisi o zaštiti šuma nisu dovoljno ostri i s mnogo nedostataka, te konačno

– što šumovlasnici ne uvažavaju dovoljno brigu da ne ostanu potomci bez šuma, pa iz lakoumlja ili "da svojim praznim kesama pomognu", prodaju prostrane površine svojih šuma ili se ne brinu za pomlađivanje.

Slijede prijedlozi za uklanjanje nedostatka, osnivanje šumarske škole, pa i više njih, izdavanje odgovarajuće knjige o šumarstvu koju bi trebalo besplatno dostaviti svim ustanovama, te osnivanje rasadnika.

²⁸"Poziv na šumare hrvatske i slavonske!" upućen preko Novina hrvatsko-slavonsko-dalmatinskih (danasnjih Narodnih novina) od 12. i 16. prosinca 1846. godine, br. 99. i br. 100., glasi:
Pozivaju se time uljudno sva p.n. gospoda šumari horvatske i slavonske zemlje na skupštinu koja će biti na 26. prosinca (Dec.) o.g. u varmedji križevačkoj na Prećecu, da se ustanovi društvo šumarsko kao podružnica družtva gospodarskoga horvatsko-slavonskoga. Sednica počima u 9 urah prie podne.

²⁹ Točnije u zgradu biskupskog majura Prećec. V. sliku u knjizi Hrvatsko šumarsko društvo 1846–1996. Zagreb, 1996. str. 22.

³⁰O Franji Šporeru vidi Šum. list 1976. str. 307.-319.
³¹O Dragutinu Kosu vidi Šum. list 1997. str. 35.-44.

Nadalje treba segregirati šume za drvarenje i pašarenje uživateljima po urbarskom pravu a segregirane površine staviti pod općinski nadzor, jer bi se šume u protivnom opustošile, pa i iskrčile. Također bi trebalo sabor-skom odlukom utvrditi minimalnu površinu ispod koje se ne bi smio dijeliti šumski posjed, jer je s malim posjedom teško racionalno gospodariti. Posljednji je pak prijedlog, da potomstvo zbog krčenja ne ostane bez šuma, šume treba proglašiti NARODNIM BLAGOM.

Kos je opširnije izložio ovu Rezoluciju Ugarskog šumarskog društva, jer su prilike u Hrvatskoj bile slične te stoga smatra, "da i mi štovana gospodo drugovi, ovaj, kao i drugih gospodarskih društavah nasledovanja vredne primere bez štentanja slě dimo, na težku stazu znanstvenog napredka sèrdačno stupimo, bratinski si ruke pružimo, da složnim sudělovanjem našega šumskoga gosp. na novi život pobudimo". To će se moći postići, završava Kos, "ako se svi, bez razlike časti – službe, – ili tehničkoga znanja u jedno družtvu složimo ... a to je i jedina svrha ovoga našaga današnjega sastanka".

Skupština je zatim trebala razmotriti i donijeti društvena Pravila, ali na prijedlog Franje Šporera, koji je izradio načrt Pravila, to je odgođeno za sljedeću skupštinu, na kojoj će, vjerojatno, biti više članova.

Zatim je Kos izvijestio o skupštini njemačkih i poljskih šumara, koja je u rujnu 1846. godine održana u Grazu, i na kojoj je za sljedeću skupštinu, koja će se održati u Kielu, utvrđeno osam tema za raspravu. Jedna od tema bila je i tema o uzgoju šumskih biljaka Bir-mannovim načinom. Kako taj način nazočnima nije bio poznat, na njihovo traženje Kos ga je obrazložio. U biti, taj se način sastoji u intenzivnom načinu i gustoj sjetvi proizvodnje šumskih sadnica, kako ga je ocijenio i vrbovečki šumar Josip Szitta. Zaključeno je, da će i nazočni pokušati s takvim uzgojem i o uspjehu priopćiti na sljedećoj skupštini.

Nakon toga Kos je predložio teme za sljedeću skupštinu:

1. Priopćenja o novim događajima i pojavama u hrvatsko-slavonskom šumarstvu i lovstvu.

2. Kako postupati sa starim, poplavama izloženim, hrastovim lugovima da se nakon sječe spriječi bujni rast trava i osigura održavanje prirodnog podmlatka.

3. Da li se 200 – 300 godina stare hrastove sastojine s većinom suhovrhih stabala, ali dobrog uroda žira, zadrže ili zamijene mladim sastojinama?

Kos je zatim predložio sakupljanje i Šumarskom društvu dostavljanje statističkih podataka o šumskom gospodarstvu pojedinih šumovlasnika, i u tu svrhu podijelio obrasce.

Na opći zahtjev Šporer je potom prikazao svoj dendrometar, a Kos dendrometar profesora matematike

Šumarske škole u Mariabrunnu Georga Winklera Bruckenbrandskoga.

Slijedio je "upis svih članova u za tu svrhu načinjenu knjigu imenom, službom i obitavalištem" te izbor Upravnog odbora.

U Upravni odbor izabrani su:

Pèrvi nadstojik g. Franjo Šporer, c.k. šumar sl. brod. narod. regimete br. 7., član dopisnik horv.-slav. gospodarskog družtva.

Drugi nastojnik i izvestitelj (referent) g. Dragutin Kos, šumarski meštar svih gospoština horvatskih njeg. exc. grofice Elizabete ud. Erdödyce, član dopisnik c.k. gospodarskog družtva u Kranjskoj, naredni član horv.-salv. gospodarskog družtva, kao i družtva vrtljarskog u Frauendorfu.

Pèrvi tajnik g. Julio Schaper, šumarski meštar kaptola zagrebačkog, naredni član družtva gospodarskog horv. Slav.

Drugi tajnik g. Nikola Lovrenčić, šumar kr. slobodnoga grada križevačkog, sl. varm. križevačke zemljoměrnik i prisednik, i naredni član horv.-slav. gospodarskoga družtva.

Odbornici G. Josip Panzner, nadziratelj šumah i zemljoměrnik bisk. gospoštijah u Horvatskoj, prisednik sl. varm. križevačke i član horv. slav. gospodarskoga družtva.

G. Antun Tomić, c.k. šumar sl. narodne križevačke regimete i naredni član horv.-slav. gospodarskog družtva G. Josip Szitta, c.k. komorski okružni šumar na Vérbovcu, horv.-slav. gospodarskoga družtva i frauendorfskog u Bavarskoj član.

Za začasnog predsjednika izabran je g. Emil pl. André, šumarski i gospodarski savětnik više gospoštijah u Češkoj, Ugarskoj, Horvatskoj i Slavoniji itd., urednik novog gospodarskog časopisa, začasni član gospodarskog horv.-slav. družtva i više drugih učevnih družtava itd.

Slijedila je "vrlo živahna rasprava" o mjestu i o datumu održavanja iduće godišnje skupštine te je zaključeno da se ona održi u Dubravi ili u Moslavini, u svibnju 1847. godine. Konačnu odluku donijet će predsjednik i pospredsjednik u dogovoru s članovima uz objavu u političkim novinama i Listu měsečnemu Horvatsko-slavonskoga gospodarskog družtva, a predsjedavajući Franjo Šporer zaključujući skupštinu pozvao je članove na "marljivo nastojanje i krepko sudelovanje".

Nakon završetka skupštine "svi članovi biše po milosti preuzvišenoga gosp. biskupa vèrlo lépo primljeni i počastjeni, te razidoše se na sve strane světa u sèrdačnom rastanku želeteći jedan drugomu sreću i napredak".

SUMMARY: ‘Works’ – a magazine of Croatian-Slavonian Management Society is the first specialist-professional magazine not only in the field of forestry, but in Croatia in general. It was only in 1876 that ‘Works’ was followed by ‘Liječnički vjesnik’ (Medical journal), and ‘Šumarski list’ (Forestry Journal), both of which have been coming out continuously until present day. ‘Works’ came out as a yearly magazine after annual assemblies of the Croatian Forestry Society were held. The publication of the magazine was interrupted during the revolutionary years 1848–49. After 1852, the magazine was discontinued because the period of Bach’s absolutism put an end to all social activities.

U NEKOLIKO REDAKA

Ban Josip Jelačić i šumarstvo. Prvi državni ispit za samostalno vođenje šumarskog gospodarstva u Hrvatskoj održan je u Zagrebu 1851. godine. U ispitnom povjerenstvu bili su: Franjo Šporer kao predsjednik a Dragutin Kos i Anton Tomić kao ispitivači. Pristupila su tri kandidata, dva su ispit “podnijela” tj. položila. O tom ispitnu nalazi se zapis u godišnjaku Trudovi Odsjeka šumarskoga za 1851. godinu, a u njemu je zabilježeno i ovo:

“Iza kako se sastavi izpitna komisija, otide k svetlome banu, da mu se po dužnosti pokloni, a sveti ban primio ju je preprijezno. – Svetli ban govorio je o šumarstvu hrvatsko-slavonskom s najvećom ljubavlji, izjavio tom zgodom onake misli, koje nas uveriše, da je ovoj svetloj glavi do blaga naše zemlje veoma stalo i u pogledu na šumarstvo”.

O vukovima 1846/47. i 1997. godine. Na skupštini Hrvatskog šumarskog društva 1847. godine Dragutin Kos je, uz ostalo, priopćio, da je “na vlastelinstu T ... prošle zime, dakle 1846/47. godine u hrastovoj šumi smještenoj između triju sela uz pomoć 100 pogoniča ustrijeljeno 10 jakih vukova i 8 lisica, koji su zbog jake zime i visokog snijega sišli iz planine u ravnicu”.

Zagrebački dnevnik Vjesnik od 5. kolovoza 1997. godine objavio je ovu vijest HINE: ”Prema tvrdnjama stočara i lovaca u cetinskom kraju ima na planinama nekoliko čopora vukova, koji su stalna prijetnja, pogotovo ovcama i kozama”. Tragači su utvrdili kako su vukovi potjerali koze prema bosanskoj strani Vrdova, gdje teren nije još razminiran pa je pristup opasan za ljudi. Da je riječ o čoporu vukova potvrdili su očevidom na mjestu događaja republički vještak za zaštitu kulture i prirodne baštine Stipe Kokić te lovočuvat Mile Lovrić.

Obćinska i privatna lovišta (iz Šumarskog lista 1897. godine). Bilo je doista skranje vrieme, da se je lovstvo i u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji zakonom uredilo. Prvi je zakon (god. 1870.) bio u krieposti nešto preko dva decenija, pa je na temelju stečenoga u tom razdoblju izkustva zamjenjen novijim i bez dvojbe shodnjim zakonom od godine 1892. Jednomu i drugomu je zakonu glavna svrha, da lovstvo unapriredi, da zaštiti i podupre uzgoj koristne divljači i time lov učini važnim faktorom u području narodnoga gospodarstva. Ovo potonje bilo je nuždno tim više, jer u vrieme do god. 1870. dok naime nije stupio u život zakon o lovnu, smatrao se je lov zabavom vlastele i svakoga pojedinoga, tko se je samo lovom baviti htjeo. Kao izvor prihoda nije se lov do gore spomenutoga roka nikada smatrao i baš zato nije bilo gotovo nikakove kontrole glede lovaca, koji su od pasije lovili gdje i kada ih volja. Ime zvjerokradica tek je plod najnovijega vremena, odkada je

izrečeno u zakonu načelo, da je vlastnik ili zakupnik lovišta vlastnik sve u svom lovištu nalazeće se divljači i zvjeri ... Nije uostalom ni čudo, jer se je broj koristne divljači time, da se je vršila slaba, ili nikakova kontrola nad izvršivanjem lova, tako umanjio, da pri izzakupljivanju lovišta nije mjestimice bilo nikakova natjecanja. Valjalo je tek investirati i pobrinuti se za uvjete, koji će omogućiti razplod koristne divljači u pojedinih lovištih.

Uzroci, s kojih se je toli znatno umanjio u nas broj koristne divljači, padaju u davnije vrieme. Koristnu divljač razcerala je sve to više rastuća kultura tla, a nerazuman lov ju je od vajkada tamanio. Širenje kulture tla svakako je veća stečevina za narod, nego li sačuvanje koristne divljači, ali faktum jest, da je u razmjeru, kako je ta kultura rasla, padao i broj koristne divljači. To vriedi osobito glede Slavonije ...

Glavni predmeti lova jesu sada: srne i zečevi, zatim razne vrsti ptica, kao šljuke, jarebice, prepelice, trčke, divlje guske i patke itd. U novije vrieme pribrajamo ovim i gnjetele, koji su se u nekim priedjeljih udomili, razplodiv se u uredjenih za to gnjetelištih u toliko, da su se i po bližnjih lovištih, pa sve dalje naselili. ...

Kada vlastnici i zakupnici lovišta rade o tom, da sačuvaju i čim više razplode najtraženiju za sada medju dlakarima divljač: srne i zeceve, oni posve razumno postupaju, nu držimo, da time nisu još izpunili sve, što im može lov učiniti koristnim uživanjem. Valja nam ugledati se u primjer naprednih gojitelja lova. Ima, kako smo već gore više spomenuli, nekih vrsti koristne divljači, koja je u davnije vrieme u nas vrlo razprostranjena bila, što je dokaz, da joj podneblje i konfiguracija tla prija. Te vrsti, koje su bile u nas nekada udomljene, valjalo bi iznova opet u nas udomiti, tim više, jer se u konsumu veoma traže i u prometu s divljači možda prvo mjesto zauzimaju. Mi podsjećamo samo na jelene i crnu divljač, ili ti divlje svinje. Medju dlakari ova se divljač najskuplje plaća, a riedka je. Uvadjanje koristne divljači u nas, koje nismo dosele gojili, pokazalo se je vrlo praktičnim i unosnim kod gnjetela (fazana). Prije bijahu u nas gnjeteli čudo nevidjeno, sada su pečenka, poznata u svakom imućnjem domu. To isto moglo bi se pokušati s jeleni i veprovi, kao što je fatično pokušano već u Slavoniji, napose i sriemskoj županiji. Ovim načinom moći će lov i u nas postati unosnim zanimanjem i zašnjim faktorom u području narodnoga gospodarstva. Njegovi proizvodi su vrlo traženi i skupo se plaćaju, samo treba nastojati o tom, da interesi lovstva nedodaju u sukob s interesi ratarstva, komu je razvitak lovstva najmanje u prilog s razloga, koji su obćenito poznati.